

De regionale functie van universiteiten en hogescholen

Juist dankzij internationalisering is de Universiteit Maastricht erin geslaagd regionaal de rol van economische en sociale aanjager op zich te nemen. De komst van buitenlands talent blijft daarom cruciaal. Zonder hen zou de toegevoegde waarde van de universiteit in de regio als sneeuw voor de zon kunnen verdwijnen, waarschuwt Rianne Letschert.

Een eigenzinnige maar logische route

Internationale koers als randvoorwaarde

Rianne Letschert

Universiteit Maastricht

De Universiteit Maastricht profileert zich als de Europese universiteit van Nederland. Dat zou je als onlogisch kunnen zien, in een tijd waarin de discussie over de omvang van de instroom van internationale studenten hoog oploopt en menig politieke partij een warm pleidooi houdt voor verplichte herwaardering van het Nederlands in het hoger onderwijs. Toch kiezen wij heel bewust voor deze mogelijk weerstand oproepende claim. De reden is heel eenvoudig. Alleen door internationaal te gaan, hebben we de impact kunnen creëren die ons nu sinds een aantal jaren in staat stelt de oorspronkelijke wens van onze overheid waar te maken: bouw een universiteit op die de kracht bezit sociaal en economisch de aanjager van een regio te zijn die zichzelf moet herontdekken na de sluiting van de steenkolenmijnen, eind jaren zestig. Nu we eindelijk die rol hebben kunnen pakken, blijkt het heel lastig te zijn Nederland uit te leggen dat juist onze internationale koers en openheid de fundamenteën zijn onder onze regionale inzet en prestatie. Limburg ontwikkelt zich snel en wij willen als universiteit onze centrale rol blijven spelen, gericht op economische, sociale en culturele versterking. Laten we hopen dat we die ruimte houden. Juist als universiteit kunnen wij het verschil maken in onze krimpende grensregio.

'Think global, act local' is het adagium dat tegenwoordig internationaal door menige zichzelf respecterende hogeroonderwijsinstelling wordt omarmd. Sceptici zullen zeggen: hoe kan dat nou? *Global* en *local* liggen letterlijk te ver van elkaar. Betekent die afstand niet automatisch dat je een

onmogelijke poging doet om van twee walletjes te snoepen? Dat het om niets meer of minder dan lege frases gaat? Nee, het gaat niet om lege frases. Sterker nog: de ontwikkelingsgeschiedenis van onze universiteit maakt duidelijk dat we een brug kunnen slaan. Een brug die beide oevers goed bereikbaar maakt en waarover een levendig verkeer op gang komt. Een verkeer dat ertoe leidt dat ondertussen binnen de grenzen van Nederland een internationale organisatie groeit die de economische en sociaal stuwende factor vormt in een regio die zich stap voor stap opwerkt vanuit een voormalige achterstandspositie. Een voorbeeld van een instelling die aantoonde dat de wetenschap afstanden weet te overwinnen, en dat er daardoor mondiaal en regionaal alleen maar winnaars zijn. Je zou zeggen: eind goed, al goed. Helaas is dat te mooi om waar te zijn.

De ontwikkelingsgeschiedenis

van onze universiteit

maakt duidelijk dat we
een brug kunnen slaan

Tussen globaal en lokaal liggen grenzen. Het is de nationale overheid die zorgt voor het merendeel van de inkomsten die wij als universiteit nodig hebben. Een overheid die voor veel meer staat dan enkel onderwijs en onderzoek; die weliswaar de economische en sociale ontwikkeling toeuicht, maar ook terecht opkomt voor de belastingbetaler. Terwijl de onderwijsinstelling via de regio waarde toevoegt aan de BV Nederland, kan het dan zomaar zijn dat de overheid alsnog de brug sluit, omdat op andere plekken in het land de instroom van internationale studenten te groot wordt; zo groot dat de kwaliteit van het onderwijs onder druk komt te staan, en dat de Nederlandse student wordt verdrongen en geen huisvesting kan vinden.

Dat is weliswaar allemaal niet aan de orde in de grensregio waar wij actief zijn, maar in hoeverre de overheid de ruimte heeft om landelijk gebieden aan te wijzen die onder uitzonderingsregelingen komen te vallen, is de vraag. Generieke regelgeving kan ertoe leiden dat het verkeer van binnenkomende internationale talenten ook tot stilstand komt in een regio waar géén sprake is van knelpunten door een te grote instroom, waar zelfs een grote behoefte is aan het binnenhalen van internationale studenten. De gevolgen kunnen dan voor universiteit en regio ongewenst en onnodig heel groot zijn. In ons geval zou de toegevoegde waarde van de universiteit in de regio als sneeuw voor de zon kunnen verdwijnen. Ook een financiële compensatie voor de universiteit helpt daar niet tegen. Dat is de werkelijkheid anno 2023.

Symbolische baksteentjes

We gaan terug in de tijd. Het is 1976, een groepje pioniers heeft enige jaren tevoren de stoute schoenen aangetrokken. In een regio die na de sluiting van de steenkolenmijnen is begonnen met een economische transformatie komt de behoefte aan een achtste medische faculteit in Nederland als geroepen. Dit is de kans om een universiteit te beginnen in een provincie die tot dan toe verstoken is geweest van wetenschappelijk onderwijs en onderzoek.

Maar de concurrentie is hevig; meer steden, verbonden aan al bestaande hogeronderwijsinstellingen, werpen zich op. Het is zaak nu vooral te laten zien hoezeer de regio hecht aan een universiteit. Deur aan deur worden symbolisch baksteentjes verkocht om geld te verzamelen voor de bouw van die eerste Limburgse universiteit. Het enthousiasme en de druk leiden ertoe dat de regering in Den Haag overstag gaat: Maastricht krijgt de achtste medische faculteit toegewezen. Dat het gaat om de regio, maakt de naam van de nieuwe hogeronderwijsinstelling duidelijk: Rijksuniversiteit Limburg.

Vol ambitie wordt een begin gemaakt met het stapsgewijs opbouwen van een volwaardige universiteit. Een universiteit die een belangrijke rol moet gaan spelen in het economische transitieproces. In een periode waarin voor het eerst de geluiden klinken dat universiteiten uit hun ivoren toren moeten komen, is deze jongste wetenschappelijke loot aan

Andere instellingen die de bezuinigingen voelen, zitten niet te wachten op een extra concurrent

de academische boom al direct aan de regio verbonden. Een ideale situatie dus om direct als provincie en universiteit met elkaar aan de slag te gaan. Maar toch werkt dat niet zo.

Echt bijdragen aan een economisch transitieproces is niet weggelegd voor een organisatie die zich eigenlijk volledig moet richten op groeien en overleven. En dat is het geval: in een tijd waarin de overheid gedwongen is te bezuinigen, dient ze tegelijkertijd een jonge universiteit in het zuiden des lands overeind te houden. Die universiteit introduceert nieuwe opleidingen en stap voor stap lijkt het de goede kant op te gaan. Maar in een omgeving waar ook andere onderwijsinstellingen de pijn van de bezuinigingen voelen, zit men niet te wachten op een extra concurrent.

De ruimte om nieuwe programma's op te zetten wordt afgesloten. Bovendien wordt duidelijk dat het heel moeilijk is om jong Nederlands talent naar het perifere Maastricht te lokken. Sterker nog: het blijkt, ongeacht de hoge kwaliteit van het geboden kleinschalige onderwijs, zelfs moeilijk om de regionale jeugd voor de Rijksuniversiteit Limburg te interesseren. Welke jongeling zou er nu in Limburg blijven, als die er ook voor kan kiezen in het bruisende westen te studeren, het deel van het land waar ook nog eens de beste banen te vinden zijn?

Gouden greep

Het is de tweede helft van de jaren tachtig. Het project Rijksuniversiteit Limburg lijkt vast te lopen. Dan maakt de instelling een bestuurlijke keuze die voor Nederland nieuw is: ze besluit haar focus te verleggen van nationaal naar internationaal. Het is tegenwoordig haast niet meer voor te stellen, maar op dat moment is deze keuze om internationaal te gaan een noviteit.

Jaren later blijkt het een gouden greep te zijn geweest. Stap voor stap gaat de universiteit Engelstalige opleidingen aanbieden. Enige jaren later volgt ook een naamswijziging op de golf van de naamsbekendheid van het Verdrag van Maastricht: in 1996 wordt de Rijksuniversiteit Limburg

De regionale functie van universiteiten en hogescholen

de tweetalige Universiteit Maastricht. Probleemgestuurd onderwijs slaat aan en de internationale onderwijsreputatie van de universiteit groeit snel. Met het stijgen van die reputatie komt ook de instroom van buitenlands talent op gang.

De instroom van buitenlandse studenten is ook goed verklaarbaar. Maastricht ligt praktisch tegen de Belgische grens en ook Duitsland bevindt zich op nog geen 25 kilometer. Als je een cirkel van 80 tot 100 kilometer om de stad trekt en het gebied binnen de cirkel de thuismarkt van de universiteit is, dan ligt meer dan 75 procent daarvan buiten Nederland.

Belgische en Duitse scholieren weten al snel de weg naar Limburg te vinden. De universiteit groeit; nadat ze aanvankelijk alleen economische opleidingen in het Engels aanbiedt, volgen al snel ook programma's van andere faculteiten. Naast de invoering van de Engelse taal worden ook de curricula nadrukkelijk internationaal, gericht op Europa; voorbeelden van Europees gerichte opleidingen zijn de European Law School, European Studies en European Public Health.

Binnen Nederland begint de Universiteit Maastricht meer en meer mee te tellen, en ook internationaal spreekt het merk aan. Waar Nederlandse jongeren nog massaal blijven kiezen voor een studie in het westen van het land, is de afstand tussen Maastricht en de Randstad voor buitenlandse studenten geen probleem. Voor veel studenten uit een groter thuisland is Amsterdam niet ver weg, maar juist naast de deur.

Alle hens aan dek

Hoewel de groei van de universiteit doorzet, profiteert de regio er in deze fase amper van. Dat heeft veel te maken met de druk die deze groei veroorzaakt binnen de universiteit. Het is alle hens aan dek. De ruimte ontbreekt om een stap extra te zetten ten bate van de directe omgeving; het opvangen van de groeiende stroom binnenkomende studenten slokt alle tijd en energie op. Met de komst van de buitenlandse studenten groeit in absolute cijfers ook de

instroom van Nederlandse studenten. Naast probleemgestuurd onderwijs kiest de Universiteit Maastricht als tweede pijler de *international classroom*. De combinatie van beide blijkt uitstekend te werken en vormt een verrijking van de leerervaring.

Natuurlijk blijft een deel van de buitenlandse studenten na afronding van de studie in de regio. Daardoor valt het kostenplaatje voor de BV Nederland al snel positief uit. Ook zonder een sterke regionale insteek van de universiteit begint in deze fase een van de drie vormen van universitaire impact in de regio voelbaar te worden: het gaat nog niet om inventie en innovatie, en ook niet om bevordering van bedrijvigheid in de regio, maar zeker wel om een toename van menselijk kapitaal. Van die toename profiteert overigens niet alleen Nederlands Limburg; Maastrichtse alumni landen overal in de Euregio Maas-Rijn.

Het oorspronkelijke uitgangspunt om vooral ook regionaal een inbreng te hebben is voorlopig enigszins naar de achtergrond verdwenen, maar de instroom van internationaal talent werkt wel positief door. De universiteit blijft bovendien doorgroeien; het zal niet meer lang duren en ze telt twintigduizend studenten. Door die omvang kan de universiteit de volgende stappen in haar ontwikkeling zetten en begint ze over de kracht te beschikken om zich ook daadwerkelijk in de regio te onderscheiden.

Zo is er de langgekoesterde wens om een bètafaculteit op te zetten. Met het groeiende belang van technologie en natuurwetenschappen bij de medische doorontwikkeling voelt de Universiteit Maastricht – vanaf het begin sterk op geneeskunde georiënteerd – dat de invulling van die wens nu noodzaak wordt. Bovendien voelt de provinciale overheid zich op dat moment genoodzaakt extra te investeren in regionale ontwikkeling. Want hoelang kan de provincie nog leunen op de traditionelere maakindustrie? Het is de hoogste tijd om in te zetten op de opbouw van een kennisregio die zich – zeker gezien de Euregionale potentie – binnen Europa kan onderscheiden. In 2012 is de Universiteit Maastricht, die internationaal aan kracht heeft gewonnen, klaar om regionaal het verschil te maken. Universiteit en provinciale overheid slaan de handen in elkaar.

De regio in

De meest internationale universiteit van Nederland gaat nu ook voortvarend de regio in. Vier externe campussen zien het licht. Bezien vanuit de logica de wereld in te gaan, is het maar een heel kleine stap om de regio op te zoeken, in plaats van die uit te nodigen op het universitaire terrein. Op veel plekken elders gebeurt dat laatste: universiteiten nodigen bedrijven uit om zich te vestigen op de eigen campus. Door juist de campus te verlaten en het bedrijfsleven op te zoeken blijkt de vertaling van wetenschappelijke kennis naar de markt voor de Universiteit Maastricht makkelijker te verlopen. Het lijkt een kleinigheid, maar het

**Bezien vanuit de logica
de wereld in te gaan,**

is het een kleine stap

om de regio op te zoeken

Universiteit, overheid en bedrijven slaan de handen ineen: het begin van een uniek regionaal ecosysteem

zorgt er wel voor dat er in Limburg ineens sprake is van een heel eigen, afwijkende vorm van innovatie.

De stap 'de regio in' begint in 2013 met de bekendmaking van het investeringsplan Kennis-As Limburg. Samen met de provinciale overheid spreken de kennisinstellingen in Limburg zich uit voor een gerichte investering in onderwijs- en onderzoeksprojecten die direct bijdragen aan de ontwikkeling van de kenniseconomie. Het is het begin van de opbouw van een uniek regionaal ecosysteem, waarbij universiteit, overheid en bedrijfsleven de handen ineen slaan en voortvarend in de hele provincie aan de slag gaan met het vormgeven van een innovatief Limburg. Parallel aan de uitrol van dit ecosysteem, dat niet veel later de naam 'Brightlands' gaat dragen, komt de opbouw van de bètafaculteit op gang, die cruciaal is voor de regionale ontwikkeling. Nu, circa tien jaar na de start van het Maastricht Science Programme, de bacheloropleiding die de deur opende naar de oprichting van de faculteit Sciences and Engineering, studeren er zo'n drieduizend studenten – van wie het merendeel uit het buitenland – in diverse opleidingen in natuurwetenschappen en techniek.

De regionale impact van de universiteit beperkt zich niet meer tot een toename van het menselijk kapitaal. Vanaf 2012 zet ze gericht in op het omzetten van universitaire kennis in inventie en innovatie en de groei van de bedrijvigheid. Zonder directe bemoeienis of steun van de nationale overheid werkt Zuidoost-Nederland, in het verlengde van Brainport Eindhoven, aan de opbouw van een kenniseconomie van internationale allure. Het experiment Kennis-As is een succes. De Universiteit Maastricht kruipt uit haar schulp en kiest ervoor nu ook hardop in Nederland uit te spreken dat haar internationale koers een randvoorwaarde is om economisch en sociaal de ontwikkeling in de grens- en krimpregio aan te jagen. Voortaan presenteert de universiteit zich als de 'Europese universiteit van Nederland'. Niet voor alle politieke geleidingen de populairste boodschap, maar het vormt wel de basis om eindelijk, zo veel jaar na de oprichting, stevig bij te dragen aan de BV Nederland.

Aansluiting bij bedrijvigheid

Hand in hand met het mbo en hbo (middelbaar en hoger beroepsonderwijs) is de Universiteit Maastricht actief op vier Brightlands-campusen¹. Op elke campus neemt de universiteit samen met de provinciale overheid en een sterke maatschappelijke partner de leiding. Die maatschappelijke partners zijn in Maastricht het Universitair Medisch Centrum (MUMC), in Sittard-Geleen eerst DSM en later andere industriële partners op het Chemelot-terrein (het op een na grootste chemische complex in Europa), in Venlo BASF en in Heerlen APG. In het verlengde van de kracht van de partners bouwen de campusen aan nieuwe bedrijvigheid op het gebied van geneeskunde, biomaterialen, groene chemie, *agrifood*, AI (kunstmatige intelligentie) en *data science*. Ook buitenlandse universiteiten en wetenschappelijke instituten worden bij de ontwikkeling betrokken, waaronder de Rheinisch-Westfälische Technische Hochschule Aachen, de Universiteit Hasselt, TNO en Fraunhofer (Duitse organisatie voor toegepast wetenschappelijk onderzoek).

Juist door te kiezen voor aansluiting bij de al aanwezige bedrijvigheid, dus door als universiteit te opereren in de omgeving waar de ondernemingen thuis zijn en te leunen op een brede samenwerking, is er een ideale combinatie gevonden om snel nieuwe initiatieven te ontplooiën. Inmiddels werken er zo'n zestien duizend mensen bij een kleine vierhonderd bedrijven op de campusen, waar ook nog eens bijna vijftien duizend studenten uit mbo, hbo en wetenschappelijk onderwijs actief zijn. En het einde van de groei van de campusen is nog niet in zicht.

Het blijft bovendien niet bij deze vooral economisch gerichte valorisatie. De Universiteit Maastricht gaat nadrukkelijk voor het verwezenlijken van maatschappelijke impact. Dit komt onder meer tot uiting in de inzet van de universiteit voor versterking van de hele regionale onderwijssector. Door het onderwijs in de volle breedte met elkaar te verbinden leggen we het fundament voor een mooi toekomstperspectief voor de Limburgse jongeren, ongeacht of zij

Voortaan presenteert

UM zich als de

'Europese universiteit

van Nederland'

De regionale functie van universiteiten en hogescholen

nu afstuderen op universitair, hbo of mbo-niveau. Een project als de Gezonde Basisschool van de Toekomst² en de samenwerking van alle onderwijspartners in de Educatieve Agenda Limburg³ zijn voorbeelden van door de universiteit geïnitieerde onderwijsinitiatieven die nu ook nationaal de aandacht trekken. Een ander voorbeeld van de grote maatschappelijke ambitie die de Brightlands-partners hebben is het ombouwen van de Chemelot Campus naar het eerste volledig groene chemische industriepark.

En dan mag natuurlijk niet onvermeld blijven dat de Universiteit Maastricht zich in samenwerking met diverse overheden, het nationaal instituut voor subatomaire fysica Nikhef (waarin meerdere Nederlandse universiteiten samenwerken) en een aantal buitenlandse universiteiten heel hard inzet om de voorgenomen Einsteintelecoop⁴ naar de regio te halen. Als deze ondergrondse installatie voor de detectie en bestudering van zwaartekrachtgolven aan onze Euregio wordt toegewezen, betekent dat een miljardeninvestering. De beste wetenschappers zullen Limburg bezoeken en er veldwerk verrichten, en het zal direct en indirect veel werkgelegenheid opleveren. Wat we daarvoor alleen wel nodig hebben, is dat internationale wetenschappelijke talenten ook de komende jaren welkom bij ons zijn en zich hier kunnen klaarstomen voor de komst van dit mondiaal baanbrekende project.

Niet vanzelf

Zonder internationalisering was de Universiteit Maastricht er met zekerheid niet in geslaagd regionaal de rol van economische en sociale aanjager op zich te nemen. Limburg is nog steeds een krimpregio, maar de ontwikkelingen rond Brightlands maken duidelijk dat de potentie aanwezig is om uit te groeien tot een vooraanstaande, innovatieve regio in het hart van Europa.

Dat gaat echter niet vanzelf; de goede weg is ingeslagen, maar we zijn er nog niet. Het voorbeeld van een model waarin een internationaal georiënteerde universiteit regionaal van groot belang is, ligt er. Nu is het zaak om universiteit en regio zodanig te steunen en ze de ruimte te bieden dat (in ons geval) Zuidoost-Nederland daadwerkelijk kan uitgroeien tot een kenniseconomie van internationale allure. Die steun zal uit Den Haag moeten komen. Het vergt moed en visie, maar uiteindelijk zullen er alleen maar winnaars zijn als we in Limburg op de ingeslagen, internationale weg door kunnen gaan.

De route van de Universiteit Maastricht is eigenzinnig, maar ook logisch. Het is een route die past bij een provincie waar de kansen ontstaan door grenzenloos te durven denken en doen. We gaan een mooie toekomst tegemoet, als we daar de ruimte voor blijven krijgen. Laten we hopen dat de Rijksoverheid de komende jaren oog blijft houden voor de specifieke behoeften van de verschillende regio's, en daarmee ook de onze. Juist dat creëert voor de Universiteit

**Het vergt moed en visie,
maar uiteindelijk**

zullen er alleen

maar winnaars zijn

Maastricht de ruimte om betekenisvol te zijn voor Limburg, en daarmee ook voor Nederland.

Mochten we die ruimte niet krijgen, dan is het zeker niet ondenkbaar dat de huidige regionale ontwikkeling zal stagneren, en dat kan niemand's bedoeling zijn. Heb oog voor de grensregio en sta ons toe het voor Zuid-Limburg broodnodige internationale talent warm te blijven verwelkomen.

Rianne Letschert

is voorzitter van het college van bestuur van de Universiteit Maastricht. Van 2016 tot 2022 was zij rector magnificus van diezelfde universiteit

Noten

- 1 www.brightlands.com
- 2 www.degezondebasisschoolvandetoeekomst.nl
- 3 www.educatieveagendalimburg.nl
- 4 www.einsteintelescope.nl